

Gramofonul

Aseară m-am uitat pe canalul meteorologic, cum am obiceiul. În altă parte a lumii sunt inundații: apă furioasă, maro, vaci umflate duse de puhoaie, supraviețuitori îngrămădiți pe acoperișuri. Mii s-au înecat. Încălzirea globală e considerată răspunzătoare: se spune că oamenii nu trebuie să mai ardă lucruri. Gaz, petrol, păduri întregi. Dar ei nu vor să înceteze. Lăcomia și foamea îi mână de la spate, ca de obicei.

Unde rămăsesem? Dau pagina înapoi: războiul e în plină dezlănțuire. *Dezlănțuire* se spunea înainte când venea vorba de războaie; încă se mai spune, din câte știu. Dar pe pagina asta, o pagină nouă, curată, am să pun capăt războiului – eu singură, dintr-o trăsătură de pix negru, de plastic. Tot ce trebuie să fac e să scriu: *1918. 11 noiembrie. Ziua Armistițiului.*

Gata. S-a terminat. Armele tac. Bărbații rămași în viață se uită la cer, cu fețele mânjite, cu hainele îmbibate de apă: ies din adăposturi și vizuini murdare. Ambele părți simt că au pierdut. În orașe, la țară, aici și peste ocean, clopotele tuturor bisericilor încep să bată. (Țin minte asta, dangătul clopotelor. E una dintre primele mele amintiri. Era foarte ciudat – aerul era atât de plin de răsunset și, în același timp, atât de gol! Reenie m-a

dus afară să ascult. Pe față îi curgeau lacrimi. Slavă Domnului, a spus. Era o zi friguroasă, pe frunzele căzute era chiciură, pe heleșteu o pojghiță de gheață. Am spart-o cu un băț. Unde era mama?)

Tata fusese rănit pe Somme, dar își revenise și fusese făcut sublocotenent. A fost rănit din nou la Vimy, însă nu grav, și a fost făcut căpitan. A fost rănit iarăși la Bourlon, de data asta mai rău. Era în Anglia și se refăcea când s-a sfârșit războiul.

A ratat primirea triumfală făcută în Halifax trupelor ce se întorceau, paradele de biruință și așa mai departe, dar în Port Ticonderoga a fost o primire specială, doar pentru el. Trenul s-a oprit. Au izbucnit ovațiile. Oamenii și-au întins mâinile către el să-l ajute să coboare, apoi au șovăit. A ieșit. Avea un ochi bun și un picior bun. Fața îi era suptă, brăzdată, fanatică.

Despărțirile pot fi zguduitoare, dar întoarcerile sunt cu siguranță mai rele. Carnea solidă nu poate fi niciodată la înălțimea umbrei strălucitoare aruncate de absența ei. Timpul și distanța estompează contururile; apoi, dintr-odată, cel iubit s-a întors, și e amiază cu lumina ei nemiloasă și fiecare coș și por și rid și fir de păr țepos se văd clar.

La fel a fost cu mama și tata. Cum putea fiecare dintre ei să ispășească față de celălalt pentru faptul că s-a schimbat atât de mult? Pentru faptul că nu a reușit să fie cum era de așteptat? Cum puteau să nu existe resentimente? Resentimente nutrite în tăcere și pe nedrept, pentru că nimeni nu era vinovat, sau nimeni pe care să-l arăți cu

degetul. Războiul nu era o persoană. De ce să condamni un uragan?

Stau acolo, pe peronul gării. Fanfara orașului cântă, alăturile cel mai mult. El e în uniformă, medaliile sunt ca niște găuri împușcate în stofă, prin care se poate vedea licărul vag al trupului său real, metalic. Lângă el, invizibili, sunt frații lui – cei doi băieți dispăruți, cei pe care simte că i-a pierdut. Mama e în cea mai bună rochie a ei, o chestie cu cordon și revere, și o pălărie cu panglică apretată. Zâmbește tremurător. Nici unul dintre ei nu prea știe ce să facă. Aparatul de fotografiat de la ziar îi prinde în străfulgerarea lui orbitoare; ei se holbează, de parcă ar fi surprinși comițând un delict. Tata are pe ochiul drept un petic de pânză neagră. Ochiul stâng are o căutătură aspră, rea. Sub peticul negru, dar fără să se vadă, e o țesătură de carne cicatrizată, păianjenul ochiului care nu mai e.

„Eroul moștenitor Chase se întoarce“, va trâmbița ziarul. Asta e altă treabă: tata e acum moștenitorul, ceea ce înseamnă că n-are nici tată, nici frați. Împărăția e în mâinile lui. Se simte de parcă ar păși prin noroi.

Oare mama a plâns? Tot ce se poate. Probabil că s-au sărutat cu stângăcie, ca la un eveniment monden, unul la care el cumpăraseră biletul nepotrivit. Nu asta ținea el minte, pe această femeie roasă de griji, eficientă, cu pince-nez pe un lanț de argint la gât, ca o podoabă de mătușă celibatară. Acum erau străini și – trebuie să le fi trecut prin minte – întotdeauna fuseseră. Ce nemiloasă era lumina! Cât îmbătrâniseră! Nu mai rămăsese nici urmă din tânărul care odată îngenunchesese pe gheață

atât de respectuos ca să-i lege patinele sau din tânăra care acceptase cu drăgălășenie această atenție.

Altceva se materializa ca o sabie între ei. Bineînțeles că el avusese alte femei, genul care dă târcoale câmpurilor de luptă, profitând. Târfe, ca să spun pe șleau un cuvânt pe care mama nu l-ar fi pronunțat niciodată. Probabil că ea și-a dat seama, de prima dată când el a atins-o: timiditatea, respectul dispăruseră. Probabil că el rezistase tentației în Bermude, apoi în Anglia, până când Eddie și Percy au fost uciși și el însuși a fost rănit. După aceea se agățase de viață, de pumnii de viață care puteau să-i fie accesibili. Cum ar fi putut ea să nu-i înțeleagă această nevoie, astfel stând lucrurile?

A înțeles sau cel puțin a înțeles că trebuia să înțeleagă. A înțeles și n-a spus nimic despre asta și s-a rugat pentru puterea de a ierta, și a iertat. Însă pentru el viața cu iertarea ei nu a fost probabil deloc ușoară. Micul dejun într-o ceață de iertare: cafea cu iertare, fulgi de ovăz cu iertare, iertare pe pâine cu unt. A fost neajutorat în fața acestui lucru, căci cum poți să respingi ceva ce nici nu e rostit? Ea îi purta pică și infirmierei, sau multelor infirmiere care îl îngrijiseră pe tata în diversele spitale. Ar fi vrut ca el să-i datoreze numai ei vindecarea – grijii ei, devotamentului ei neobosit. Asta este cealaltă față a altruismului: tirania lui.

Totuși, tata nu era chiar atât de sănătos. De fapt, era o epavă sfărâmată, martore stând strigătele pe întuneric, coșmarurile, accesele bruște de furie, castronul sau paharul aruncat în perete sau podea, însă niciodată în ea. Era stricat și trebuia reparat: prin urmare, ea mai putea fi încă

de folos. Avea să creeze în jurul lui o atmosferă de calm, avea să-l răsfete, avea să-l menajeze, avea să-i pună flori pe masă la micul dejun și să-i pregătească mâncărurile preferate. Cel puțin nu se molipsise de vreo boală rea.

Totuși se întâmplase un lucru mult mai rău: tata era acum ateu. Deasupra tranșeelor, Dumnezeu explodase ca un balon și nu mai rămăseseră din el decât fărâmițe de ipocrizie, murdare. Religia era doar un băț de bătut soldații, și oricine declara altfel era plin de aiureli evlavioase. La ce servise vitejia lui Percy și Eddie – bravura lor, morțile lor hidoase? Ce se realizase? Fuseseră uciși de gafele unei clici de boșorogi incompetenți și criminali, care la fel de bine puteau să le taie gâtul și să-i arunce peste bordul lui SS Caledonian. Toată vorbăria despre lupta pentru Dumnezeu și Civilizație îl făcea să vomite.

Mama era îngrozită. Oare el spunea că Percy și Eddie nu muriseră pentru nici un scop nobil? Că toți acei bieți bărbați muriseră degeaba? Cât despre Dumnezeu, cine altcineva îi ajutase în toată această perioadă de chin și suferință? Îl implora ca măcar să-și țină pentru sine ateismul. Apoi i-a fost foarte rușine că îi ceruse asta – de parcă ce conta cel mai mult pentru ea era părerea vecinilor, și nu în ce relație cu Dumnezeu era sufletul viu al tatei.

Totuși, el i-a respectat dorința. A înțeles necesitatea ei. Oricum, spunea astfel de lucruri numai când era beat. Înainte de război nu obișnuia să bea, nu într-un mod regulat, stabilit, dar acum bea. Bea și măsura podeaua, târându-și piciorul bolnav. După un timp, începea să tremure. Mama încerca să-l liniștească, dar el nu voia să fie liniștit. Se urca în foișorul bondoc al Avilionului,

spunând că vrea să fumeze. În realitate era un pretext să fie singur. Acolo sus vorbea singur și se izbea de pereți, și sfârșea prin a se îmbăta crișă. Ca să facă asta, pleca din preajma mamei pentru că încă era un gentleman în concepția lui, sau se mai agăța de zdrențele costumului. Nu voia s-o sperie. Se simțea și rău, presupun, că îngrijirile ei bine intenționate îl râcăiau atât de tare.

Pas ușor, pas greoi, pas ușor, pas greoi, ca un animal cu un picior în capcană. Gemete și strigăte înăbușite. Sticlă spartă. Aceste zgomote mă trezeau; podeaua foisorului era deasupra camerei mele.

Apoi se auzeau pași ce coborau; apoi liniște, un contur negru întrezărindu-se nedeslușit în fața dreptunghiului închis al ușii dormitorului meu. Nu-l vedeam acolo, dar îl simțeam, un monstru cu mers târșăit și un singur ochi, foarte trist. Mă obișnuisem cu zgomotele, nu credeam că mi-ar fi făcut vreodată rău. Totuși mă purtam cu el cu băgare de seamă.

Nu vreau să dau impresia că făcea asta în fiecare noapte. De asemenea, aceste intervale – accese, poate – au devenit, cu timpul, mai puține și mai rare. Dar îți dădeai seama că vine unul după înăsprirea gurii mamei. Ea avea un fel de radar, putea să detecteze undele mâniei lui în acumulare.

Vreau să spun că nu o iubea? Nicidecum. O iubea; în unele privințe, îi era devotat. Însă nu putea să ajungă la ea și același lucru era valabil și din partea ei. Era ca și cum băuseră nu știu ce licoare fatală care îi ținea veșnic la distanță, deși trăiau în aceeași casă, mâncau la aceeași masă, dormeau în același pat.

Oare cum ar fi asta – să dorești cu înfocare, să tânjești după cineva care este chiar sub ochii tăi, zi și noapte? N-am să știu niciodată.

După câteva luni tata și-a început scandaloasele hoinăreli. Nu în orașul nostru, totuși, sau nu la început. Lua trenul de Toronto „cu treburi” și bătea străzile în căutare de femei. Vestea s-a răspândit surprinzător de repede, cum se întâmplă când e vorba de un scandal. Foarte curios, atât mama, cât și tata au fost mai respectați în oraș din cauza asta. Ținând seama de situație, cine putea să-l condamne? Cât despre ea, în ciuda a ceea ce trebuia să suporte, nici un cuvânt de acuzare nu a fost auzit vreodată ieșindu-i de pe buze. Ceea ce era întru totul cum trebuia să fie.

(De unde știu toate aceste lucruri? Nu le știu, nu în sensul obișnuit al cuvântului. Dar în case ca a noastră tăcerile sunt adesea mai grăitoare decât vorbele – buzele strâns lipite, capul întors într-o parte, privirea iute aruncată pieziș, toate acestea sunt mai grăitoare. Umerii trași în sus ca și cum ar purta o greutate mare. Nu e de mirare că începuserăm să tragem cu urechea pe la uși, Laura și cu mine.)

Tata avea o mulțime de bastoane cu mânere speciale – de fildeș, de argint, de abanos. Avea mare grijă să se îmbrace îngrijit. Nu se așteptase niciodată să ajungă să conducă afacerea familiei, dar acum că o preluase, avea de gând să o facă bine. Ar fi putut să o vândă, dar întâmplător, n-au existat cumpărători, nu atunci, sau nu la prețul lui. În plus, considera că are o obligație, dacă nu față de memoria tatălui său, atunci față de cea a fraților săi morți. A pus să fie schimbat antetul în Chase and

Sons, chiar dacă nu mai rămăsese decât un fiu. Voia să aibă fii ai săi, doi de preferință, pentru a-i înlocui pe cei pierduți. Voia să persevereze.

Bărbații din fabricile lui l-au venerat la început. Nu doar datorită medaliilor. De îndată ce războiul s-a terminat, femeile se dăduseră la o parte, dacă nu cumva fuseseră îmbrâncite, și slujbele lor fuseseră ocupate de bărbații întorși – adică, de acei bărbați care mai erau încă în stare să dețină o slujbă. Dar nu erau slujbe suficiente pentru toată lumea: cererea din vremea de război se sfârșise. În toată țara se închideau fabrici și se făceau concedieri, dar nu și în fabricile tatălui meu. El angaja, angaja în exces. Angaja veterani. Spunea că lipsa de recunoștință a țării era vrednică de dispreț și că oamenii ei de afaceri trebuiau acum să restituie ceva din ce datorau. Însă foarte puțini dintre ei o făceau. Se prefăceau că nu văd, dar tata, care chiar nu vedea cu un ochi, nu putea s-o facă. Astfel a început reputația lui de renegat și un pic nătâng.

După toate aparențele, eram copilul tatei. Semănăm mai mult cu el; îi moștenisem privirea încruntată, scepticismul încăpățânat. (Precum și, în cele din urmă, medaliile. Mi le-a lăsat mie.) Reenie spunea – când eram recalcitrantă – că am o fire dificilă și știe de unde mi se trage. Laura, în schimb, era copilul mamei. În unele privințe, avea aceeași pioșenie; avea aceeași frunte înaltă, pură.

Însă aparențele înșală. Eu n-aș fi putut niciodată să sar cu mașina de pe pod. Tata da. Mama nu.

Iată-ne în toamna anului 1919, toți trei – tata, mama, eu – făcând un efort. E noiembrie; e aproape vremea

de culcare. Stăm în salonașul de la Avilion, unde avem un șemineu în care arde focul, întrucât vremea s-a răcit. Mama se reface de pe urma unei boli recente, misterioase, despre care se spune că are legătură cu nervii ei. Cârpește haine. Nu e nevoită să facă asta – putea să angajeze pe cineva –, dar vrea s-o facă; îi place să aibă o ocupație. Coase un nasture, rupt de la una dintre rochiile mele – se spune că port foarte rău hainele. Pe masa rotundă de alături e coșulețul ei de cusut, bordat cu iarbă parfumată, împletit de indieni, în care se află foarfeca, mosoare de ață și oul de lemn pentru țesut; de asemenea, noii ei ochelari rotunzi, stând de veghe. Nu are nevoie de ei pentru lucrul de aproape.

Poartă o rochie azurie, cu guler mare, alb și manșete albe tivite cu pichet. Părul a început să-i albească înainte de vreme. Mai degrabă și-ar tăia mâna decât să-l vopsească, și astfel are o față de femeie tânără într-un cuib de puf de scaiete. Părul e pieptănat cu cărare pe mijloc și se revarsă spre spate în onduleuri mari, flexibile, prinse la ceafă într-un complicat nod de răsuciri și spirale. (La vremea morții ei, cinci ani mai târziu, era tuns scurt, mai la modă, mai puțin fascinant.) Are pleoapele coborâte, obrajii rotunjiți, la fel ca stomacul; zâmbetul ei pe jumătate schițat e blajin. Veioza cu abajurul roz-auriu aruncă pe fața ei o lumină dulce.

Vizavi de ea e tata, pe o canapea. Stă rezemat de pernuțe, dar nu are astâmpăr. Ține o mână pe genunchiul piciorului rău; piciorul se bătaie în sus și în jos. (Piciorul bun, piciorul rău – acești termeni prezintă interes pentru

Asasinul orb

mine. Ce a făcut piciorul rău ca să se spună că e rău? E starea lui tainică, mutilată, o pedeapsă?)

Eu stau lângă ei, chiar dacă nu prea aproape. Brațul lui e întins pe speteaza canapelei, în spatele meu, dar nu mă atinge. Eu țin abecedarul; îi citesc din el, să arăt că știu să citesc. Totuși, nu știu, doar am memorat forma literelor și cuvintele care însoțesc pozele. Pe o masă laterală e un gramofon, cu o pâlnie acustică înălțându-se din el ca o uriașă floare de metal. Mi se pare că vocea mea seamănă cu vocea care iese uneori din ea: slabă și subțire și îndepărtată; ceva ce ai putea opri cu un deget.

*A e de la Azimă,
Proaspăt scoasă din cuptor:
Unii primesc puțină,
Iar alții cât vor.*

Mă uit la tata să văd dacă îmi dă vreo atenție. Uneori când vorbesc cu el, nu aude. Mă surprinde privindu-l, îmi zâmbește slab.

*B e de la Bebeluș,
Atât de rozalieu, atât de dulce.
Cu două mâini mititele
Și două picioare micuțe.*

Tata și-a reluat privitul pe fereastră. (S-a plasat oare în afara acestei ferestre, privind înăuntru? Un orfan, exclus pe vecie – un pribeag nocturn? Pentru asta se presupune că a luptat – această idilă la gura sobei, această scenă confortabilă luată dintr-o reclamă: soția cu obraji rotunzi, trandafirii, atât de drăguță și bună, copilul ascultător,

plin de respect și admirație. Această monotonie, această plictiseală. Oare simțea o anumită nostalgie după război, în ciuda împruțiciunii lui și a carnagiului fără sens? După acea viață certă, din instinct?)

*F e de Foc,
Bun servitor, stăpân afurisit.
Când e lăsat în voia lui,
Arde din ce în ce mai grăbit.*

Poza din carte reprezintă un bărbat surprins într-un salt și învelit în flăcări – aripi de foc îi ies din umeri și călcâie, din cap îi răsar cornițe de foc. Se uită peste umăr cu un zâmbet ștrengăresc, ademenitor, și nu are haine pe el. Focul nu-i poate face rău, nimic nu poate să-i facă rău. Din acest motiv sunt îndrăgostită de el. Am mai adăugat cu creioanele colorate niște flăcări.

Mama trece acul prin nasture, taie ața. Citesc mai departe cu un glas tot mai neliniștit, trec de suavele M și N, de capriciosul Q și de asprul R și de amenințările șuierătoare ale lui S. Tata privește lung în flăcări, urmărind cum dispar în fum câmpiile și pădurile și casele și orașele și bărbații și frații, și piciorul bolnav i se mișcă singur, ca al unui câine care aleargă în vis. Acesta e căminul lui, acest castel asediat; el este vârcolacul lui. Apusul rece, de culoarea lămâii, se estompează în cenușiu. Încă n-o știu, dar Laura e pe cale să se nască.